

Szürkék taposta országutak...

A Magyar szürkék útja program mérföldkövei

A magyar szürke szarvasmarhával való kereskedésünk eddig fellelt első írásos emléke a 14. század közepén, Nürnberg városában keletkezett. A magyar Alföld legelőin vágósúlyúra hizlalt jószágok lábon indultak el, akár ezer kilométeres utat is megtéve az európai vágóhidakig.

A hajtóutak hálóját az egész Kárpát-medencét beszötte, beszövi. A magyar állattenyésztés jó hírét számos országba elvitték, évente a magyarok 100–200 ezer jószágot hajtottak jórészt osztrák, morva, német, lengyel és itáliai piacokra. A legjelentősebb hajtóutak közül az északon, Bécs érintésével a folyók menti dús legelőkre támaszkodva érték el a délnémet városokat (Augsburg, Nürnberg), míg a déli hajtóút legelőin és nemritkán a tengeren át Veneziáig vezetett. Évszázadokon keresztül hazánk volt Európa húsléskamrája.

A „Magyar szürke hajtóút” (régiesen térképeken és írásokban: Viae Boariae,

„Szélről legeljetelek,
Fának ne menjetelek,
Mert ha fának nekimentek,
Fejeteiket beveritelek.
Szili kút, szanyi kút,
Szentandrás sobri kút.”

A rábaközi nótá nemcsak fülbemászó dallamával, hanem tömör és a világnyelv képszerű üzenetével is lenyűgöz bennünket.

Azokban az időkben az erdők közé futó baromhajtóutakon az állatok gyakorta voltak kitéve medve, farkas, hiúz, aranyasakál, betyárok, útonállók és rideglegények támadásának. Ám nemcsak az erdőkben rejtőző veszélyek miatt kellett kerülni őket („szélről legeljetelek, fának ne menjetelek”), az erdőgazdák sem nézték jó szemmel a jószágok rágása, taposása nyomán egyre szélesedő erdei utakat.

Ha figyelmeztetéseiknek nem volt fogantatja, előkerültek a helyes útra való visszatérítésnek félreérthetetlen eszközei („mert ha fának nekimentek, fejeteiket beveritelek”).

A hónapokig tartó hosszú utat úgy tették meg, hogy a jószágok minél ke-

utak mentén nemcsak termékek, hanem ismeretek, népszokások, hagyományok, kultúrák találkoztak és cserélődtek. Ezért a németek és az osztrákok mind a mai napig Európa egyik legjelentősebb kereskedelmi és kulturális útvonalaként tartják számon.

A pesti közvágóhíd 1873. évi megépítésével a hajtóutak nemzetközi jelentősége háttérbe szorult, mivel attól kezdve a kiváló minőségű marhahús vasúton érkezett a bécsi húskereskedőkhöz.

Bár a 20. század közepén majdnem kihalt a magyar szürke szarvasmarhafajta, napjainkra ismét örömdetesen gyarapodik az állomány, ezzel együtt újra megelevenednek a tradíciók, és új tartalommal telik meg a magyar szürke marha napjainkig kiteljesedő legendája is.

Méltón régi nagy híréhez (?)

Ma Magyarország szinte minden szegletében újra találunk szürkemarha-tenyésztést, egyre többször halljuk az egykori nagy állathajtó utak feltámasztásának szándékát. Sokan megmosolyogják ezt az ügyet, és „marhaságnak” tartják, mert az aszfaltozott utakon masírozó jószágok képe jelenik meg előttük. Holott ezek az utak a magyarság Kárpát-medencei megjelenésének és megmaradásának szimbólumai. Jelentőségükhöz méltó megbecsülésért kiáltanak! Miért is?

- Hitelesek, mert történelmi gyökerük évszázadokat sző át, azaz „nem kell kitalálni”.
- Felhívják a figyelmet a legeltető állattartás és a régi magyar háziállatok jelentőségére.
- Behálózják az egész országot, közvetlenül vagy közvetve minden település kapcsolódhat hozzá.
- Átnyúlva az országhatárokon az anyaországot összekapcsolják az elve(szte)tt területekkel.
- Országokat átszelve nemzeteket kötnek össze.
- Összefűzik a legtávolabbi helyszínek napi programjait, rendezvényeit, kiállításait, helyi termékeit, gasztronómiai, kézműves- és kulturális hagyományait, az alföldi csárdákat és a hajdúemlékhelyeket.
- Feltételezik az együttműködést a legkülönbözőbb helyszínek és szakemberek között.
- Más tematikus utakat is egybekapcsolnak: borút, pálinkaút, sajtó-

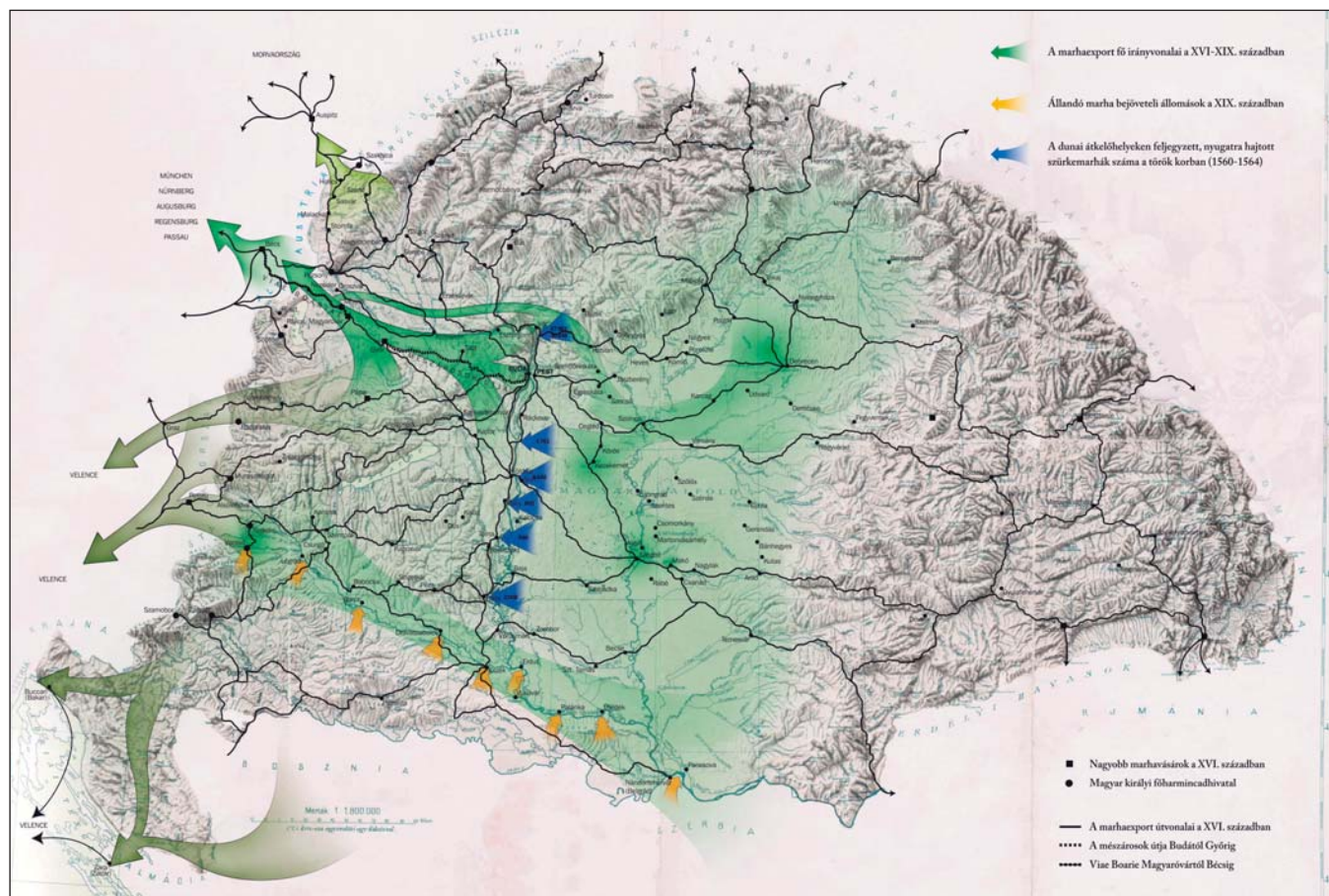
Fotó: Radisics Milán

Fleischhauer Strasse, Ochsenweg, Oxenweg, Mészárosok útja, Magyarok útja stb.) a jellegzetesen magyar legeltetési nagyállattartó kultúra nemzetközileg számon tartott és közzismert eleme, a magyarság Kárpát-medencei és európai jelenlétének kiemelkedő kultúrtörténeti emléke.

Népdalaink színes szövegesében is találunk jó néhányat, amelyek ezekre az időkre emlékeztetnek:

vesebbet veszítsenek kondíciójukból. Ezt szolgálta a kövér legelőin kívül a Szil, Szany, Rábaszentandrás és Sobor települések határában található itatóhelyek láncolata is („szili kút, szanyi kút, szentandrás sobri kút”).

A vágóállatokat nemcsak hajcsárok, hajdúk kísérték, hanem tőzsérek, kereskedők, szekérkaravánok is. Azon az úton jártak a vándorprédikátorok, céhes legények, diákok és művészek is. A hajtó-

út, tornaút, sóút, postaút, zarándokutak stb.

- Más nemzetek a hajtóutakra már sikeres idegenforgalmi programokat szerveznek, miközben jószáguk sincs, „csak” a mi múltunkat újra felfedező történelmük és remek helyi közösségeik, amelyek képesek együttműködni a vendégszágak számának növelése érdekében.

2008-ban Hortobágyon három német, öt osztrák és négy magyar helyszín (Leader-csoport) megállapodott, hogy együttműködik „Európa jelentős kulturális és kereskedelmi útvonala, a marhahajtóút megismertetése” érdekében. Ennek az együttműködésnek köszönhető a „Magyar szürkék útja – Oxenweg” nemzetközi konferenciák sora: 2008: Friedberg (D), Hortobágy (H), 2009: St. Agatha (A), Csorvás (H), 2010: Gheorgheni (RO), 2013: Hajdúböszörmény (H), 2014: Balmazújváros (H), 2015: Hajdúnánás (H).

Az elmúlt évtizedben a magyar szürke szarvasmarha megmentésének helyszínén, Hortobágyon kialakult a jószágot népszerűsítő rendezvények (kihajtási és behajtási ünnep, gulyásverseny, bikavásár) köre. Állandó kiállítás született a magyar szürke múltjáról és jelenéről.

Böszörményben Radisics Milánnak a magyar szürkéről készült fotói várják

az érdeklődőket a Széchenyi Szakképzőben. Kézművesek egyedi termékeket alkottak a hajtóutak üzenetével. Készült vándorkiállítás, könyv és film a magyar szürke történetéről, valamint bikaszobor a hajtóutak emlékhelyén.

Nánáson bemutatták *Kunkovács László Pásztoremberek* című könyvét, a Kendereskertrben magyarszürkeszobrot avattak. Elkészült *Buczkó József* könyve a magyarszürke-tenyésztés nánási történetéről.

Balmazújvároson *Pozsonyi József* megírta könyvét a helyi pástordinasztiákról. Megújult a Mihalkó-féle kalaposház. *Cséke Zsolt* megfilmesítette *Németi János* és *Kordás József* hortobágyi örökös pásttorok életútját.

Turisztikai program készült a daruvonulástól a kalapos műhelyig invitáló helyszínekkel. Oxenweg konferenciaterem várja a látogatókat, és gémeskút jelzi az állatvásárok helyét a Kossuth téren.

A Magyar szürke hajtóút kulturális örökség kategóriában bekerült a Hajdú-Bihar Megyei Értéktárba.

Bajorországban mindeközben galogos- és kerékpárutak nyíltak a hajtóutakon. Különböző kiadványok segítik az érdeklődőket a látnivalók felkeresésében. Kiállítás nyílt, film, könyv és honlap (www.oxenweg.net) készült az európai marhahajtóútról.

A magyarszürke-hajtóutak az egész Kárpát-medencét behálózzák, s azon belül legerősebb kultúrtörténeti emlékei Hajdú-Bihar megyéhez kötődnek. Hajdú-Bihar megye a *Magyar szürkék útja – Oxenweg* program hazai és nemzetközi jó példája és elismert referencialhelyszíne.

Idén a Turisztikai Operatív Program keretei között a *Magyar Szürkék Útja – kulturális tematikus útvonal Hajdú-Bihar megyében* című projekt 975 millió forintot vissza nem térítendő támogatásban részesül a konzorciumi tagok (Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat, Balmazújváros, Hajdúböszörmény, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Hortobágy, Nagyhegyes) által javasolt tartalmi elemek megvalósításán keresztül.

Ezúton köszönöm meg az erdészkollegák jóindulatú segítségét, akik a haza jelentősebb és legeldegottabb helyeiről is fotókkal, térképekkel, könyvekkel, történetekkel, szerepvállalással, kutatással, előadási felkérésekkel és nem utolsósorban javaslatokkal („szelíd terelgetéssel”) segítették munkálkodásunkat.

Továbbra is várjuk hazai és nemzetközi partnerek jelentkezését Európa egyik jelentős kulturális és kereskedelmi útvonala, a marhahajtóút megismertetését szolgáló együttműködésbe, mert jószág nélkül csak a Göncölszekér halad...

Gencsi Zoltán okl. erdőmérnök